

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2023. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.45>

УДК 338.5:339.9

Н. І. Кара,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7000-2931>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЗНИЖЕННЯ ПРОЄКТНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

N. Kara,

PhD in Economics, Associate Professor,

*Associate Professor of the Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University*

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF REDUCTION OF PROJECT COSTS OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY

У статті досліджено зміст та сутність поняття проєктні витрати підприємства. Розглянуто підходи різних авторів щодо трактування цих понять. Досліджено чинники, резерви та способи зниження витрат підприємства, зокрема і при здійсненні міжнародної економічної діяльності. Розглянуто різні класифікаційні підходи до групування витрат підприємства, зокрема і проєктних витрат. Виділено групи техніко-економічних факторів,

що впливають на формування проєктних витрат, зокрема нарощування кількості проєктних робіт підприємством, зміна відносної величини амортизаційних відрахувань на здійснення проєктних робіт, зміна самої структури (асортименту та/або номенклатури) проєктних робіт, покращення технічного та технологічного рівня виконання проєктних робіт, удосконалення процесів організування здійснення проєктних робіт тощо. Запропоновано задля виявлення резервів скорочення проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними партнерами використовувати функціонально-вартісний аналіз (ФВА), що полягає в комплексному системному аналізуванні проєктної діяльності підприємства, окремих його складових, оцінювання результативності здійснення проєктних витрат в процесі реалізації кожної із зазначених функцій та програм для підвищення дієвості функціонування та нарощування рентабельності підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці. Також запропоновано використовувати Target costing як метод обліку проєктних витрат з метою скорочення будь-яких проєктних витрат. Пропонується запровадження автоматизованої системи планування та контролю проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці, зокрема пакет проекту Primavera Project Planner.

The article examines the content and essence of the concept of enterprise project costs. The approaches of various authors regarding the interpretation of these concepts are considered. Factors, reserves and methods of reducing the company's costs were studied, in particular when carrying out international economic activities. Various classification approaches to the grouping of enterprise costs, including project costs, are considered. Groups of technical and economic factors affecting the formation of project costs are identified, in particular, the increase in the number of project works by the enterprise, changes in the relative amount of depreciation deductions for the implementation of project works, changes in the very structure (assortment and/or nomenclature) of project works, improvement of the technical and technological level of execution project works,

improvement of the processes of organization of project works, etc. In order to identify reserves for the reduction of project costs of the enterprise in the conditions of deepening international cooperation with foreign partners, it is proposed to use functional cost analysis (FCA), which consists in a complex systematic analysis of the project activity of the enterprise, its individual components, evaluation of the effectiveness of the implementation of project costs in the process of implementing each of the specified functions in order to determine irrational and ineffective project costs, as well as the available internal reserves of the enterprise and programs to increase the effectiveness of the operation and increase the profitability of the enterprise in the conditions of deepening international cooperation. It is also proposed to use Target costing as a method of accounting for project costs in order to reduce any project costs that are associated with the results of project work during their life cycle, due to the consolidation of the efforts of the design, production, research, economic and marketing divisions of the business entity. The basis of the very concept is a change of position regarding the interdependence of cost, price and profit. It is proposed to introduce an automated system of planning and control of project costs of the enterprise in the conditions of deepening international cooperation. The Primavera Project Planner project package offered to enterprises enables: preparation and distribution of document packages to all project participants; monitor the terms of preparation of documents, the routes of their passage; to monitor the company's income and expenses for projects and to evaluate the impact of the changes made on the duration and value of the projects; organize the search for all necessary documentation.

Ключові слова: *проектні витрати, міжнародна економічна діяльність, процес проектування, кошторисна документація, календарний план проекту, собівартість продукції, функціонально-вартісний аналіз, Target costing.*

Keywords: *project costs, international economic activity, design process, estimate documentation, project schedule, product cost, Functional cost analysis, Target costing.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процес проєктування - це комплекс робіт, що складається з пошуку, дослідження та розрахунків з метою отримання опису робіт чи операцій, достатнього для створення нового об'єкту або виробу, його реконструкції чи модернізації, що відповідає заданим вимогам [14]. В основі будь-якого виробничого процесу лежать витрати різноманітних ресурсів. З метою зростання ефективності від впровадження політики зниження проєктних витрат на виробничих підприємствах керівництву компанії варто сконцентрувати свою увагу на ретельному дослідженні чинників, резервів та способів зниження цих витрат. Тому дослідження теоретичних та прикладних аспектів проєктних витрат промислових підприємств, а також способів їх зниження є актуальним, зокрема і в процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду змісту і сутності проєктних витрат підприємств, а також способів їх зниження, присвячені праці науковців Чорної, Смірної, Бугріменко, Артамонової, Іванюти, Михальської, Швець, Оксанич, Фостолович, Сімакової. Однак, питання щодо пошуку шляхів зниження проєктних витрат підприємства залишається актуальним і це спонукало до подальшого дослідження цієї проблематики.

Формулювання цілей статті. Метою цього дослідження є дослідити теоретико-прикладні засади проєктних витрат промислових підприємств, а також шляхи їх зниження з метою підвищення рівня рентабельності, зокрема і в умовах міжнародного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для здійснення своєї діяльності промислове підприємство використовує матеріальні, трудові, фінансові та інші види ресурсів, які у процесі споживання і при визначенні їх у вартісному виразі трансформуються у поточні витрати підприємства.

Загалом витрати – найбільш широке поняття, в якому у грошовій формі виражені всі витрати різних видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів тощо) у процесі виробництва, обігу й розподілу продукції, а також витрати майбутніх періодів,

витрати на утримання об'єктів невиробничої сфери і непродуктивні витрати, що відносять на збитки підприємства (сплачені штрафи, збитки від анульованих замовлень, збитки від стихійного лиха, тощо) [5, 12].

На думку науковців конкретний склад витрат, що складають собівартість продукції підприємства, регулюється законодавчими актами, оскільки це пов'язано з особливостями податкової системи та необхідністю розрізняти витрати підприємства за джерелами їхнього відшкодування [13].

Деякі науковці вважають, що дуже близькими є поняття ресурсів і витрат. Для здійснення своєї діяльності промислове підприємство використовує матеріальні, трудові, фінансові та інші види ресурсів, які у процесі споживання і при визначенні їх у вартісному виразі трансформуються у поточні витрати підприємства.

Також вихідною інформацією для планування витрат на проєкт є кошторисна документація по проєкту та календарний план проєкту. Кошторис витрат проєкту є комплексом розрахунків для визначення розміру витрат на проєкт. Це документ, який визначає вартість проєкту та є інструментом контролю та аналізування витрат грошових коштів на проєкт [7].

Низка авторів у своїх працях зазначають, що всі витрати за проєктом поділяються на інвестиційні та поточні. До інвестиційних належать витрати на інвестиції до основного капіталу (придбання землі, будівництво приміщень та споруд, купівля або оренда технології та обладнання), передвиробничі витрати на потреби в обіговому капіталі. Поточні витрати - витрати на випуск продукції, що містять витрати на придбання сировини, основних та допоміжних матеріалів, оплату праці, загальнозаводські та накладні витрати, що припадають на звітний період [9,10,15].

За способами включення до собівартості проєктних робіт та за характером участі у процесі виробництва витрати поділяються на прямі та непрямі. Прямі - це витрати, які безпосередньо пов'язані з виконанням проєктних робіт і включаються у виробничу собівартість проєктних робіт відповідних об'єктів обліку за прямою ознакою, зокрема: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи, інші

прямі витрати. Непрямі (надалі загальновиробничі витрати) - це витрати, що пов'язані з управлінням та обслуговуванням виробництва, організацією виконання проєктних робіт та інші витрати, які не можуть бути віднесені економічно доцільним шляхом безпосередньо до конкретного об'єкта витрат.

Залежно від зміни обсягів виконаних проєктних робіт виробничі витрати поділяються на постійні та змінні. Змінні витрати - це витрати, величина яких зростає при збільшенні обсягів виконаних проєктних робіт і зменшується при їх зменшенні. До цих витрат відносяться: витрати на матеріали, на оплату праці робітників, відрахування на соціальні заходи тощо. Постійні витрати - це витрати, величина яких залишається незмінною при зміні обсягу виконаних проєктних робіт. До цих витрат відносяться: витрати, пов'язані з управлінням, організацією та обслуговуванням виробництва;

За ознакою відношення до собівартості робіт витрати поділяються на виробничі витрати та витрати періоду. Виробничі витрати - це витрати проєктної організації, пов'язані з виконанням проєктно-пошукових робіт. Виробничі витрати утворюють виробничу собівартість проєктних робіт і є її складовою. Витрати періоду - це витрати, які не включаються у виробничу собівартість і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені, зокрема це адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. За місцем виконання робіт витрати поділяються на: витрати відділу, сектора, лабораторії, тимчасового творчого колективу, експедиції, партії, дільниці, служби або іншого адміністративно-відособленого структурного підрозділу тощо.

За видами витрат класифікація здійснюється за економічними елементами та статтями калькулювання. До елементів витрат належить сукупність однорідних за своїм економічним змістом витрат, а до статей калькулювання витрат – один або декілька елементів.

Залежно від вибраного об'єкта обліку витрат: витрати за роботами, темами, об'єктами проєктування, етапами, завданнями тощо, затвердженими у встановленому порядку, укладеними договорами на розроблення та виконання проєктних робіт.

Деякі науковці стверджують, що формування та зниження проєктних витрат є важливим процесом в умовах сучасної міжнародної економічної діяльності. Вирішальною умовою зниження собівартості слугує безперервний науково-технічний прогрес. Впровадження нової техніки, комплексна механізація і автоматизація виробничих процесів, вдосконалення технології, впровадження прогресивних видів матеріалів дозволяють значно знизити собівартість продукції [3, 11].

Бачинський В. та Помулева В. стверджують, що важливим резервом зниження собівартості продукції є розширення спеціалізації і кооперування. На спеціалізованих підприємствах з масово-потоким виробництвом собівартість продукції є значно нижчою, ніж на підприємствах, що виробляють цю ж продукцію в невеликих кількостях. Розвиток спеціалізації вимагає встановлення найбільш раціональних кооперованих зв'язків між підприємствами [1].

На думку Жиліної Ю., зниження собівартості продукції забезпечується, насамперед, за рахунок підвищення продуктивності праці. З ростом продуктивності праці скорочуються витрати праці в розрахунку на одиницю продукції, а отже, зменшується і питома вага заробітної плати в структурі собівартості [4].

Низка науковців зазначають, що основними шляхами зниження проєктних витрат є: зниження матеріальних витрат на одиницю продукції. Оскільки в більшості галузей промисловості вони займають високу питому вагу в структурі витрат на виробництво, то навіть незначне заощадження матеріальних витрат (сировини, матеріалів, палива, енергії) при виробництві одиниці продукції дає певний ефект в цілому по підприємству; зниження витрат на оплату праці на одиницю продукції; скорочення адміністративно-управлінських витрат; ліквідація непродуктивних витрат і втрат; застосування ресурсозберігаючої технології, що забезпечує економію матеріалів та енергії; чітке дотримання технологічної дисципліни, що призводить до скорочення втрат від браку; розроблення оптимальної стратегії технічного розвитку підприємства, що забезпечує раціональний рівень витрат на створення

технічного потенціалу підприємства; запровадження ефективних систем внутрішньовиробничих економічних відносин, що сприяють економії всіх видів ресурсів, підвищенню якості продукції; раціоналізація організаційної структури системи управління виробництвом з метою скорочення витрат на управління, підвищення його ефективності тощо [6,8].

На нашу думку, з метою нарощування ефективності від провадження політики зниження проектних витрат підприємства менеджменту компанії варто сконцентрувати свою увагу на максимально ретельному ознайомленні із чинниками, резервами і способами зниження цих витрат. В процесі дослідження нами визначено, що в сфері матеріального виробництва на величину ресурсів, які відносять до проектних витрат, впливають такі групи техніко-економічних факторів, а саме: нарощування кількості проектних робіт підприємством; зміна відносної величини амортизаційних відрахувань на здійснення проектних робіт; зміна самої структури (асортименту та/або номенклатури) проектних робіт; покращення технічного та технологічного рівня виконання проектних робіт; удосконалення процесів організування здійснення проектних робіт; галузеві, а також інші фактори.

Перелік факторів під час реалізації нових проектних робіт підприємством може коригуватися шляхом зменшення чи доповнення, при цьому до уваги береться специфіка та умови реалізування проектних робіт. Перелік факторів має бути максимально повним та охоплювати ймовірну сукупність умов, котрі чинять вплив на процес формування проектних витрат за умов поглиблення міжнародної співпраці підприємством. Випадкові причини та фактори, які не чинять значного впливу на величину проектних витрат, до даного переліку не включаються. З метою пошуку способів зниження проектних витрат в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними, насамперед розглянемо вищезгадані групи техніко-економічних факторів стосовно їх детального формування:

1) покращення техніко-технологічного рівня виконання проектних робіт виявляється в економії матеріальних та трудових ресурсів за такими напрямками:

- розширення напрямків використання новітньої техніки для виконання проєктних робіт;
- запровадження нових та вдосконалення наявних технологій, які використовує підприємство, механізація та автоматизація проєктних робіт;
- використання абсолютно нових видів сировини та матеріалів з метою покращення результатів від їх застосування;
- покращення якості й техніко-технологічних характеристик проєктних робіт;
- оптимізування трудомісткості проєктних робіт підприємства.

2) зміна відносної величини амортизаційних відрахувань на здійснення проєктних робіт. Під час визначення плану собівартості підприємства до уваги береться прямий ефект від використання нової техніки, який проявляється в скороченні техніко-технологічної матеріало-, трудо- та енергомісткості, а також інших видів змінних витрат на виконання проєктних робіт. Прийнято під економією внаслідок покращення техніко-технологічного рівня проєктних робіт розуміти абсолютне пряме скорочення витрат на одиницю проєктних робіт або ж на запланований обсяг проєктних робіт підприємства. Слід зазначити, що при цьому до розрахунку не беруться до уваги:

а) величина економії, яка виникла внаслідок використання новітньої техніки на заново введених виробництвах і об'єктах, котра приймається до уваги за одним із векторів у зміні процесів організування проєктних робіт та якісно-організованих умов праці;

б) величина відносної економії, яка утворюється внаслідок нарощування кількості проєктних робіт підприємства (до уваги приймається зменшення величини постійних витрат);

в) величина економії, яка виникла внаслідок отримання нових результатів від проєктних робіт підприємства, яка береться до уваги в процесі розрахунку обсягів проєктних робіт у вартісному значенні і у процесі визначення структури готової продукції.

Сумарна економія, яку ми можемо отримати в результаті покращення техніко-технологічного рівня виробництва ґрунтується на результатах

розрахунку результативності заходів, які реалізуються підприємством. Деякі з цих заходів містять плани щодо запровадження нової техніки. Виходячи із величини витрат на купівлю нової техніки здійснюється сам розрахунок (до уваги беруться витрати, які закладаються в кошторисах щодо використання проектних коштів, і які перебувають в розпорядженні підприємства). Враховується також середня окупність витрат (зокрема в частині економії, яка виникне внаслідок зменшення собівартості проектних робіт), яка знаходиться за допомогою здійснення низки спеціальних розрахунків за минулий проміжок часу.

3) коливання величини відносного значення амортизаційних відрахувань, які пов'язані зі зростанням /скороченням обсягів виробництва, або ж зі змінами сумарного значення основних засобів, використовуваних підприємством. Під час розрахунку до цієї величини також включається вартість діючих на початку року, а також заново введених основних засобів товариства. Не включається лише та частина, яка вже врахована в розрахунках внаслідок використання нових потужностей і внаслідок розрахунку комплексної дії на підприємство використання нової техніки. Введення в експлуатацію новітніх основних засобів зазвичай в практиці діяльності суб'єкта бізнесу визначається інвестиційними планами й термінами щодо їх виконання. При цьому капітальні інвестиції розглядаються, як скеровані на розширення, та скеровані на оновлення основних засобів.

4) економії проектних витрат за напрямками в результаті ефективного вдосконалення процесу організування виробництва й праці, яка має місце через:

а) коригування витрат на проекти шляхом превентивного усунення зайвих витрат і ймовірних потенційних збитків від цього;

б) удосконалення умов матеріально-технічного забезпечення проектних робіт;

в) удосконалення процесу організування та обслуговуванні проектних робіт та умов праці за ними;

д) запровадження новітніх проектних робіт, організування нових цехів, створення нових агрегатів.

Результати впливу проєктних робіт, які щойно запроваджені у виробництво, визначаються на основі наперед визначеного переліку витрат (як змінних, так і постійних), які, звісно, входять до собівартості проєктних робіт. Разом із тим до уваги береться ймовірне перевищення середніх витрат за час освоєння проєктних потужностей для реалізації нових проєктних робіт. Слід зазначити, що пов'язані з цим витрати, які супутньо виникають, встановлюються на основі кошторису витрат, які безпосередньо пов'язані із підготовкою та освоєнням результатів проєктних робіт, а також пускових витрат і визначенням величини собівартості за даними витратами за весь час їх освоєння.

Коригування процесу організування і обслуговування результатів проєктних робіт розраховуються на основі визначення результативності прогнозних заходів, зокрема: коригування режиму роботи суб'єкта підприємницької діяльності та підвищення коефіцієнта змінності, запровадження технологічних і організаційно-технічних робіт, покращення якісного рівня і технічного забезпечення інструментального господарства, здійснення низки видів робіт на внутрішньозаводському транспорті, удосконалення технічного забезпечення внутрішньоцехового та матеріально-складського господарства, а також процесу налагодження постачання виробництва паливом та електроенергією, матеріалами та сировиною.

Економія, яку отримає підприємство внаслідок покращення процесу організування й обслуговування проєктних робіт визначається на основі планів наукової організації праці та знаходиться шляхом множення чисельності вивільнених робітників і величини їх середньої заробітної плати (із врахуванням суми коштів, потрачених на відрахування за соціальним страхуванням).

Коригування процесу управління проєктними роботами здійснюються на основі результатів із визначення дієвості цих заходів зокрема: об'єднання чи усунення дублюючих та/або зайвих функцій; запровадження безцехової структури управління; поступове або разове укрупнення цехів; запровадження автоматизованих систем управління; механізації й автоматизації інженерної

праці. В умовах матеріально-технічного забезпечення величина змін визначається на основі результатів від аналізування господарських зв'язків і від спеціально розроблених заходів стосовно раціоналізації наявного на суб'єкті підприємництва складського господарства. До згаданих вище заходів відносимо:

- закупівлю та формування ресурсних запасів в необхідному асортименті, а також мінімізування збитків в результаті застосування матеріалів, які з якихось причин не відповідають техніко-технологічним вимогам за якістю, розмірами чи іншими характеристиками, максимальне скорочення величини потенційних збитків в результаті транспортування чи складського зберігання матеріальних ресурсів;

- скорочення витрат внаслідок забезпечення регулярності та надійності постачання, зміни його форми тощо;

- скорочення витрат внаслідок раціоналізації господарських зв'язків за рахунок оптимізації схем постачання сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та палива тощо.

5) коригування чисельності проєктних робіт зумовлює виникнення відносної зміни постійних витрат на одиницю (на 1 грн.) проєктних робіт. Сумарна величина постійних витрат, що для певного виду виробництва залишається константою (це за умови зміни кількості проєктних робіт протягом поточного року), знаходиться внаслідок деталізованого аналізування величини проєктних витрат суб'єкта підприємництва. Певна частина витрат підприємства протягом року може змінюватися, проте не пропорційно до збільшення кількості проєктних робіт. Цей вид витрат зводиться до величини постійних витрат на виконання проєктних робіт.

6) коригування структури (зокрема асортименту та номенклатури) проєктних робіт є одним із найбільш важливих факторів коригування рівня витрат в багатомономенклатурному проєктному виробництві продукції/послуг/робіт. Під коригуванням структури проєктних робіт мають на увазі коригування питомої ваги їх окремих видів у сумарному виробництві, пов'язане із припиненням продукування результатів неактуальних проєктних

робіт та освоєнням виробництва продукції на основі нових проектних робіт, із доволі динамічними темпами нарощування продукування результатів різноманітних проектних робіт. Розрахунок реалізується для всіх наявних видів проектних робіт. Сама ж номенклатура проектних робіт, за котрою формуються планові калькуляції, повинна відповідати конкретній номенклатурі виробничого плану.

Собівартість проектних робіт формується на основі калькуляційних показників. Результати впливу зміни структури проектних робіт визначаються на основі величини показників зміни витрат за такими калькуляційними статтями, як: витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи; матеріальні витрати; витрати на утримання й експлуатацію наявного на підприємстві устаткування. Сама зміна номенклатури проектних робіт являється одним із надзвичайно важливих факторів який чинить дію на величину витрат суб'єкта підприємництва на здійснення проектних робіт. Це можна обґрунтувати тим, що собівартість, як і рентабельність різноманітних проектних робіт є неоднаковою, і саме тому структурні зміни у наявних проектних роботах можуть спричинити зменшення або ж навпаки зростання витрат на проектні реалізацію проектних робіт.

7) галузеві та інші фактори, до яких належать: запровадження й фактичне освоєння новітніх виробництв для реалізування проектних робіт; підготовка нових цехів; попередня підготовка та освоєння продукування новітньої продукції на основі діючих суб'єктів підприємництва тощо.

Визначення величини проектних витрат на основі результатів, отриманих піз впливом низки техніко-економічних чинників здійснюється у наступній послідовності:

а) визначається вартість фактично реалізованих проектних робіт протягом поточного року. Слід звернути увагу на те, що задля збереження умов реалізування проектних робіт у вартісному вираженні попереднього року із чисельністю фактично реалізованих проектних робіт планового року зокрема мінусується та їх частина, збільшення котрої якої не пов'язане зі зростанням фізичної чисельності проектних робіт (збільшення вартості проектних робіт,

викликане зростанням середніх цін на такі проектні роботи, збільшенням їх продажів за рахунок використання якісно кращої сировини, комплексного оптимізування процесу використання сировини, продукування продукції із відходів, причому відходи не підлягають додатковій обробці);

б) визначаються витрати попереднього (базового до поточного) року у розрахунку на 1 грн. виконаних та проданих проектних робіт;

в) за рахунок множення витрат на проектні роботи попереднього (базового) року на чисельність здійснених/проданих результатів проектних робіт поточного (планованого) року визначається їх собівартість за умови збереження параметрів здійснення проектних робіт в попередньому (базовому) році;

г) визначається зміна величини витрат на здійснення проектних робіт (знаходиться, маються місце перевитрати чи навпаки, економія) у планованому році, спричинена дією техніко-технологічних та економічних факторів. Витрати можуть знаходитись загалом по проекту (роботах) чи окремо в розрізі їх структури – за елементами чи статтями) проектних робіт, визначені на основі величини витрат попереднього (базового) року, причому загальна сума їх зміни (за всіма факторами) віднімається й знаходиться величина витрат за фактично реалізованими проектними роботами в цінах попереднього року і на умовах стосовно виконання показників поточного планового року;

д) знаходиться сума витрат на 1 грн. фактично виконаних проектних робіт у поточному році та їх зміна стосовно величини витрат попереднього звітного періоду.

Розрахунок здійснюється в порівнюваних із попереднім роком цінах і умовах стосовно оплати праці залученого в проектні роботи персоналу. Вплив коливання рівня цін на використовувані в проекті ресурси і на проектну продукцію/послуги/роботи, що продукуються, в фактичному звітному періоді, порівняно із базовим звітним періодом, досліджуються як окремі фактори. У випадку, коли вартість продукцію/робіт/послуг, які продукуються внаслідок реалізування проекту, змінюється, то сума коливання рівня цін сумуються або навпаки мінусується від сумарної вартості фактично виконаних робіт в цінах

попереднього звітнього періоду. Вказані величини, які демонструють зміни цін на матеріали, паливо, енергію, а також на сировину, зміну тарифів на логістичні послуги, корегування норм амортизаційних відрахувань, величини витрат на оплату праці зайнятого в проєкті персоналу, норм для здійснення відрахувань на соціальне страхування й інших умов, які логічно чинять вплив на величину та структуру собівартості порівняно із попередніми звітними періодами, також сумуються чи мінусуються від витрат попереднього звітнього періоду. Обсяги фактично продукованої товарної продукції, наданих робіт, виконаних послуг, їх собівартість, а також величина витрат на 1 грн. фактично виконаних проєктних робіт, виражених в цінах й умовах фактичного періоду розраховуються із врахуванням зазначених змін.

Розглянуті фактори зменшення величини проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці визначають наступні резерви задля їх скорочення: 1) скорочення трудових витрат підприємства; 2) збільшення ступеню спеціалізації й кооперації; 3) нарощування продуктивності праці за рахунок перевиконання наперед визначених норм для виконання проєктів; 4) максимально оптимальне й раціональне застосування матеріальних ресурсів, дотримання підприємством найсуворішого режиму економії на наявних етапах виробничо-господарської діяльності підприємства; 5) забезпечення безперервності постачання матеріальних ресурсів, яка буде відповідно максимально сприяти убезпеченню простоїв виробництва та забезпечувати якісну та ритмічну, рентабельну та дієву експлуатацію обладнання з метою реалізації проєктних робіт; 6) забезпечення підприємством обґрунтованості у веденні амортизаційної політики; 7) оптимізування витрат на обслуговування виробництва та управління проєктними роботами, тому що чим меншою буде величина витрат, скерованих на утримання й експлуатацію наявного на підприємстві устаткування, а також величина адміністративних, загальновиробничих, збутових й інших операційних витрат на виконання проєктних робіт, за решти еквівалентних умов, тим меншими будуть витрати на їх реалізацію протягом виробничого процесу; 8) оптимізування витрат на

логістику, а також складських витрат на забезпечення підприємства відповідними видами запасів тощо.

Дієвим методом задля виявлення резервів скорочення проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними партнерами є використання функціонально-вартісного аналізу (ФВА) - комплексного системного аналізування проєктної діяльності підприємства, окремих його складових (як технічних, так і фінансових, збутових технологічних, маркетингових підрозділів, його управлінських функцій), оцінювання результативності здійснення проєктних витрат в процесі реалізації кожної із зазначених функцій з метою визначення нераціональних та недієвих проєктних витрат, а також наявних внутрішніх резервів підприємства та програм для підвищення дієвості функціонування та нарощування рентабельності підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці.

Завданнями при реалізації функціонально-вартісного аналізування є нарощування конкурентоспроможності проєктних робіт; підвищення ефективності діяльності підприємства загалом чи його окремих структурних підрозділів зокрема; скорочення проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними партнерами (скорочення величини трудо-, матеріало-, фондо- та енергомісткості); заміна імпорتنих, дефіцитних матеріалів, комплектуючих виробів більш дешевими вітчизняними аналогами; нарощування продуктивності праці; нарощування без додаткових матеріальних вкладень кількості проєктних робіт; скорочення експлуатаційних та логістичних проєктних витрат; максимальне ліквідування у проєктних роботах «вузьких місць»; нарощування показників екологічності проєктних робіт; формування прогнозів щодо розвитку проєктних об'єктів розроблення нових чи/та вдосконалення наявних технологічних процесів, систем організування праці та управління проєктними роботами та ін. Результатами виконання функціонально-вартісного аналізу будуть скорочення проєктних витрат на одиницю корисного результату – може виражатись в: нарощуванні споживчих характеристик та властивостей проєктних робіт при одночасному зменшенні величини проєктних витрат; нарощуванні споживчих властивостей

за умови збереження чи економічно обґрунтованому нарощуванні проєктних витрат; оптимізації проєктних витрат за умови збереження чи обґрунтованого скорочення функціональних параметрів проєктних робіт до наперед визначеного проєктом рівня.

Суттєве скорочення величини витрат підприємства на здійснення ним проєктних робіт в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними партнерами можна досягти за рахунок:

1. Імплементатії на підприємстві системи збалансованого планування його витрат на проєктні роботи на основі концепції «target costing», порівняння бюджету товариства із його реальними потребами дасть можливість менеджменту під час розподілу витрат встановлювати оптимальні пріоритети.

Управління витратами на проєктні роботи на основі концепції «target costing» можна здійснювати найкраще на етапі процесів проектування макету нової продукції. Воно і передбачає реалізування наступних кроків: встановлення ціни для нової продукції (за нею продукцію мають бути готові придбати покупці); встановлення цільової величини прибутку й витрат на провадження виробничого процесу; визначення фактичних витрат на провадження виробництва; співставлення величини фактичних витрат на провадження виробничого процесу виробництво із цільовими витратами; обговорення проєктних альтернативних заходів, котрі дадуть змогу оптимізувати (скоротити) фактичні витрати до наперед заданого значення.

До ймовірних способів скорочення величини витрат на проєктні роботи за допомогою ТС належать: а) аналізування всіх видів витрат на проєктні роботи з метою їх оптимізації; 2) відмова від цілої низки функціональних можливостей, а також високих якісних характеристик продукції від проєктних робіт, які не зацікавили потенційних споживачів; 3) контролювання величини накладних витрат реалізується на самому останньому етапі імплементатії методу ТС.

2. Використання підприємством системи контролінгу для визначення цільового призначення освоєння грошових коштів для здійснення проєктних робіт в умовах поглиблення міжнародної співпраці дасть змогу превентивно

уникнути їх позацільового та нерационального освоєння, а також забезпечить від розкрадання.

На рис.1 нами подано послідовність взаємодії елементів контролінгу під час зниження проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці з іноземними партнерами.

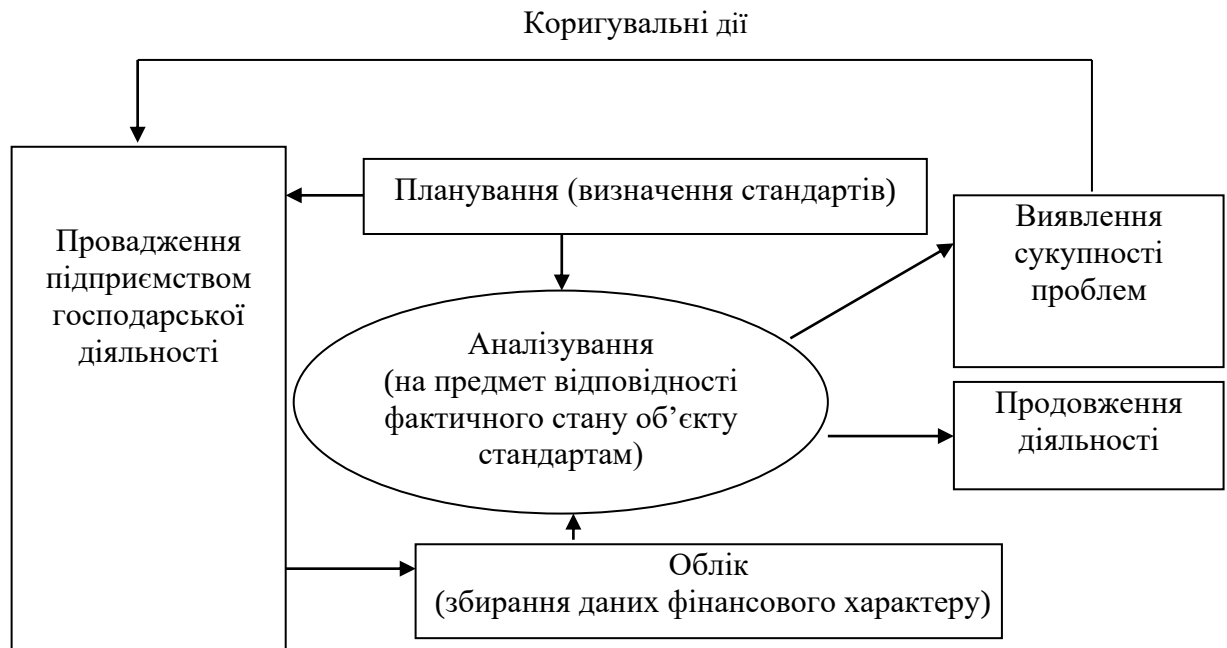

Рис.1. Послідовність взаємодії елементів контролінгу під час зниження проєктних витрат підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці

Джерело: розроблено автором

3. Здійснення фінансового аналізування та діагностування, тобто використання інструментів, що дають можливість забезпечити високий рівень оцінювання результатів (погіршення чи навпаки покращення фінансового стану підприємства) та результативність (співвідношення величини витрат на виконання проєктів - обсяг продажів проєктних розробок - прибутку від реалізованих проєктних розробок) прийнятих бюджетів на виконання проєктів дасть можливість оцінити прийнятність і реальність параметрів, які в них закладено.

Рекомендована структура системи управління проєктними витратами підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці (рис.2) складається

із чотирьох підсистем, які сприяють виконанню: основних функцій, забезпеченню управління проектними витратами, реалізуванню контрольних функцій щодо проектних витрат та доданої підсистеми контролінгу товариства.

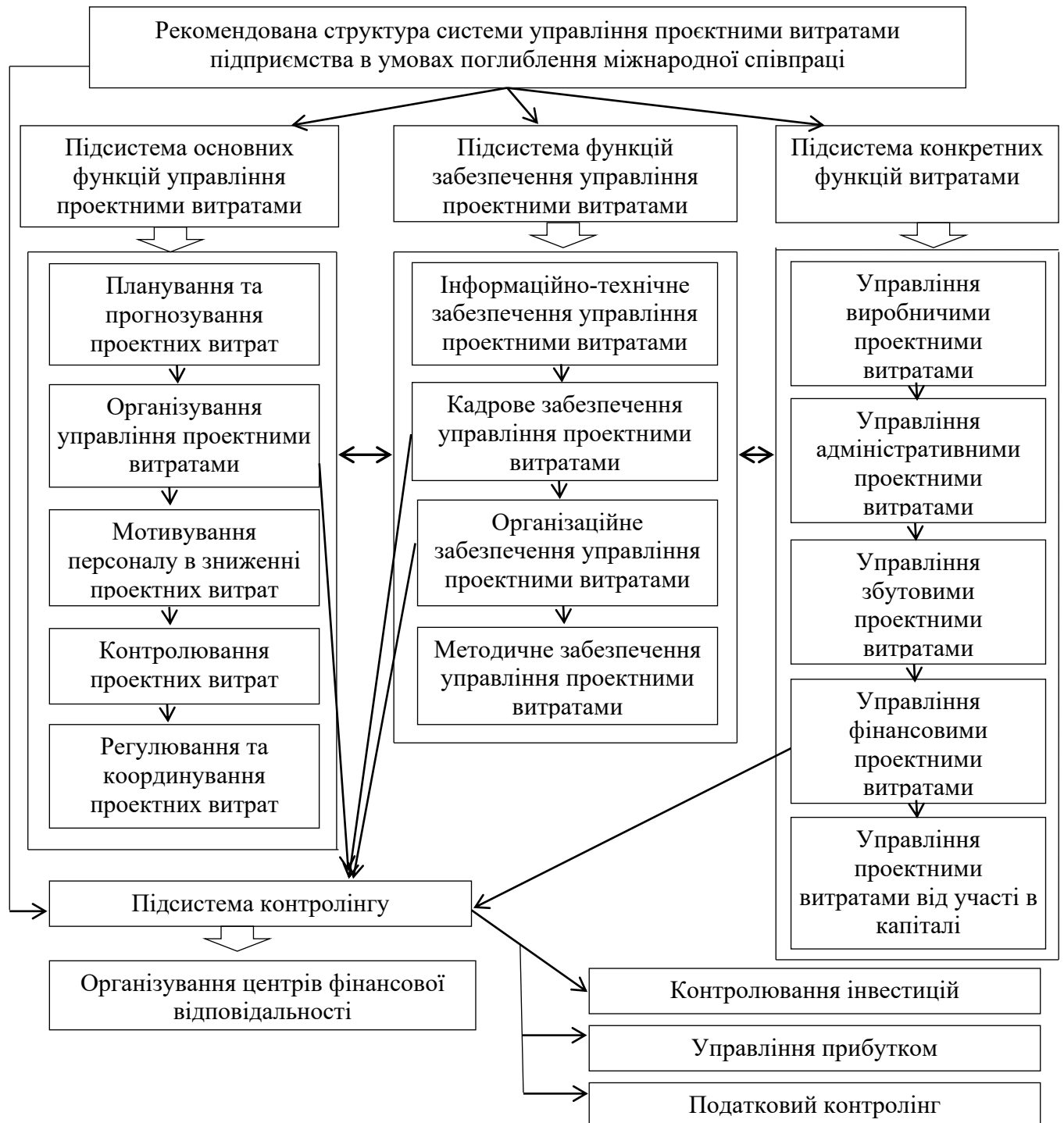

Рис.2. Рекомендована структура системи управління проектними витратами підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці

Джерело: розроблено автором

Варто зазначити, що системою управління проєктними витратами підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці в загальному вигляді за повної синергії із елементами контролінгу формується єдина монолітна система. Також під час цього на підприємстві відбувається концентрація елементів основних, забезпечувальних і конкретних підсистем (які попередньо могли виконуватися різними структурними підрозділами товариства) в підсистемі контролінгу підприємства, а це зумовлює виникнення значної економії на трудових ресурсах та забезпечує підвищення загальної ефективності.

На базі підсистеми контролінгу підприємства формуються центри фінансової відповідальності, доповнюється загальна система управління проєктними витратами підприємства в умовах поглиблення міжнародної співпраці.

У світі вже розроблено декілька сотень систем, котрі реалізують функції календарного планування та контролювання проєктів. Однак, на українському та міжнародному ринках представлені не більше, як 10 програм, серед них: Open Plan Professional, Artemis Views, Microsoft Project, Spider Project Primavera Project Planner (P3), Sure Trek Project Manager, Time Line, Project Scheduler, CA Super Project, Turbo Project.

Для виконання завдань дослідження, пропонуємо використовувати підприємствам для управління проєктними витратами продукт Primavera Project Planner (P3). Цей продукт використовується з метою управління середніми та великими проєктами у різних сферах господарювання. З метою моделювання проєкту Primavera Project Planner його розробниками запропонований широкий спектр інструментів, котрий містить близько 20 рівнів WBS. В даній програмі передбачено дев'ять типів робіт (задача, віха, гамак, зустріч тощо), всі наявні типи залежностей поміж роботами, а також 10 типів обмежень. Слід звернути увагу на те, що поточний варіант проєкту може співставлятися із необмеженою кількістю базових планів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В даний час на вітчизняних підприємствах гостро стоїть проблема, пов'язана з

уповільненням темпів виведення на ринок продукції високого технічного рівня, отже, необхідно розробити науково обґрунтований підхід, дозволяє забезпечити сталий розвиток підприємства на стадіях підготовки та освоєння виробництва нової продукції відповідного технічного рівня. В якості способу зниження проєктних витрат підприємства нами пропонується запровадження автоматизованої системи планування та контролю проєктних витрат в умовах поглиблення міжнародної співпраці, що дасть змогу підприємству в заданий момент часу виводити на ринок новий продукт, який володіє високим рівнем технічної досконалості.

Література

1. Бачинський В. І., Помулева В. М. Облікові системи в управлінні витратами. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. (Львів, 01-02 червня 2022 р.). Львів, 2022. С.118-121.
2. Демчук Н. І., Дуброва Н. П. Проектне фінансування в Україні в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2010. №11. С.27-33. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/2472>
3. Дуброва Н. П., Глущенко Т. В., Уманська А. С. Організація системи управління витратами на підприємстві. *Інтернаука*. 2018. №3 (2). С. 53-55.
4. Жиліна Ю. Формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління витратами підприємства. *Економіка і регіон*. 2022. №2 (85). С. 120-124.
5. Захарченко В. І., Левицький Д. В. Методичне забезпечення визначення витрат на випуск нової промислової продукції на стадії передпланових досліджень. *Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 11 листопада 2021 року). Одеса, 2021. С.154.
6. Ємельянов О., Курило О., Петрушка Т. Механізм, методи та способи управління витратами підприємств як інструменти підвищення

ефективності їх господарської діяльності. *Економіка та суспільство*. 2022. С.38. URL:

<https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1311/1265>

7. Іванюта П.В. Управління ресурсами та витратами: 2-ге видання. Київ: Центр навчальної літератури (ЦНЛ), 2019.

8. Медвідь Л. Г., Міценко Н. Г., Черкасова С. В. Класифікація витрат на якість продукції для обліку та контролю в системі управління якістю виробничого підприємства. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. Львів, 2022. №66. С.10-21. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1073/1015>

9. Михальська О., Швець В. Управлінський облік та аналіз виробничих витрат. Київ: Кондор, 2018.

10. Оксанич О.Е. Калькуляція собівартості продукції, робіт та послуг. Київ: Центр навчальної літератури (ЦНЛ), 2019.

11. Прядко В. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами. *Економічний аналіз*. 2018. №28.4. С. 265–270.

12. Хомюк Н.Л. Управління витратами. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022.

13. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами. Харків: Видавництво Харківського державного університету харчування та торгівлі, 2017.

14. Фесенко Т. Г. Управління проектами: теорія та практика виконання проектних дій: навч. посібник. Харків.: ХНАМГ, 2012.

15. Фостолович В. А., Сімаков О. О. Місце управління витратами в сучасній системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2019. №10. С. 36–45.

References

1. Bachynskyi, V. I. and Pomuleva, V. M. (2022), “Accounting systems in cost management”, *Suchasni napryamy rozvytku ekonomiky, pidpryyemnytstva, tekhnolohiy ta yikh pravovoho zabezpechennya: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-*

praktychnoyi konferentsiyi. [Modern trends in the development of the economy, entrepreneurship, technologies and their legal support: materials of the International Scientific and Practical Conference], Lviv, Ukraine, pp.118-121.

2. Demchuk, N.I. and Dubrova, N.P. (2010), "Project financing in Ukraine in the conditions of globalization", *Ahrosvit*, vol. 11, pp.27-33, available at: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/2472> (Accessed 05 Nov 2023).

3. Dubrova, N.P. Glushchenko, T.V. and Umanska, A.S. (2018), "Organization of the cost management system at the enterprise", *Internauka*, vol. 3 (2), pp. 53-55.

4. Zhilina, Yu. (2022), "Formation of accounting and analytical support of the enterprise's cost management system", *Ekonomika ta rehion*, vol. 2 (85), pp. 120-124.

5. Zakharchenko, V. I. and Levytskyi, D. V. (2021), "Methodological support for determining costs for the production of new industrial products at the stage of preliminary studies", *Suchasni upravlins'ki ta sotsial'no-ekonomichni aspekty rozvytku derzhavy, rehioniv ta sub'yektiv hospodaryuvannya v umovakh transformatsiyi publichnoho upravlinny: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*. [Modern managerial and socio-economic aspects of the development of the state, regions and economic entities in the conditions of transformation of public administration: Materials of the 4th International Scientific and Practical Conference], Odesa, Ukraine, p.154.

6. Yemelyanov, O. Kurylo, O. and Petrushka, T. (2022), "Mechanism, methods and ways of cost management of enterprises as tools for increasing the efficiency of their economic activity", *Ekonomika ta suspil'stvo*, available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1311/1265> (Accessed 05 Nov 2023).

7. Ivanyuta, P.V. (2019), *Upravlinnya resursamy ta vytratamy* [Resource and Cost Management], 2nd ed, Center for Educational Literature (CNL), Kyiv, Ukraine.

8. Medvid, L. G. Mitsenko, N. G. and Cherkasova, S. V. (2022), "Classification of product quality costs for accounting and control in the quality management system of a manufacturing enterprise", *Bulleten' of LTEU. Ekonomichny nauky*, vol. 66, pp.10-21, available at: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1073/1015> (Accessed 05 Nov 2023).

9. Mikhalska, O. and Shvets, V. (2019), *Upravlins'kyi oblik ta analiz vyrobnych vytrat* [Management accounting and analysis of production costs], Condor, Kyiv, Ukraine.
10. Oksanych, O.E. (2019), *Kal'kulyatsiya sobivartosti produktsiyi, robit ta posluh* [Calculation of the cost of products, works and services], Center for Educational Literature (CNL), Kyiv, Ukraine.
11. Pryadko, V. V. (2018), "Accounting and analytical support for cost management", *Ekonomichnyy analiz*, vol. 28.4, pp. 265–270.
12. Khomyuk, N.L. (2022), *Upravlinnya vytratamy* [Cost management], Lesya Ukrainka University, Lutsk, Ukraine.
13. Chorna, M.V. Smirnova, P.V. and Bugrimenko, R.M. (2017), *Upravlinnya vytratamy* [Cost management], Publishing House of the Kharkiv State University of Food and Trade, Kharkiv, Ukraine.
14. Fesenko, T. G. (2012), *Upravlinnya proektamy: teoriya ta praktyka vykonannya proektnykh diy: navch. posibnyk* [Project management: theory and practice of implementation of project activities: Training Manual], KhNAMG, Kharkiv, Ukraine.
15. Fostolovych, V. A. and Simakov, O. O.(2019), "The place of cost management in the modern enterprise management system", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 36–45.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2023 р.